

BEBEK YAHUT HAKK-I KARAR ÜZERİNDE DÜŞÜNCELER*

Bilge ERCİLASUN**

Öz: Mehmet Âkif, Türk milletinin 20. yüzyılın başlarında yaşadığı bütün problemlere dikkatini yöneltmiş, çözümler üretmiş, yazdığı manzumelerle toplumda geniş yankılar uyandırmış kuvvetli bir şairdir. Onun bütün düşünceleri, yorum ve teklifleri *Safahat* adlı eserinde yer alır. Mehmet Âkif hayatın her yönüyle ilgilenmiş, toplumsal manzumelerinin yanında ferdi ve tasavvufi şiirler de yazmıştır. Bu yazıda onun *Bebek yahut Hakk-ı Karar* adlı manzum hikâyesi üzerinde duruluyor. Âkif bu şiirde küçük kızlarının oyuncak bebek karşısındaki tavırlarını eğlenceli bir üslupla anlatıyor. Yazıda manzumede dikkati çeken bazı şekil ve muhteva özellikleri ele alınmaktadır. Bunlar şöyle özetlenebilir: Diyaloglarda ve anlatımda görülen tabiiyet ve nesir ifadesine yakınlık, aruzun konuşma diline uydurulması, şiire hâkim olan mizahi bakış, çocuğun iç dünyasına gösterilen hassasiyet.

Anahtar kelimeler: Mehmet Âkif, *Bebek yahut Hakk-ı Karar*, gülmece, Türk şiiri, mensur hikâye, çocuk, İstanbul Türkçesi, konuşma dili, anjanbman, benmerkezcilik, animizm, manzum hikâye.

Thoughts on *Bebek Yahut Hakk-ı Karar*

Abstract: Mehmet Âkif is a prominent poet who focused his attention on all the problems that the Turkish nation experienced at the beginning of the 20th century. He proposed solutions, and his poems made an overwhelming impression in the society. All his thoughts, comments and proposals are included in his work called *Safahat*. Mehmet Âkif dealt with every aspect of life and besides his social poems, he also wrote personal and sufi poems. This article focuses on his poetic story named *Bebek yahut Hakk-ı Karar (Baby or Decision Rights)*. In this poem, Âkif describes the attitudes of his little daughters towards their doll in an entertaining way. In the article, some interesting forms and interesting aspects in the content of the poem are discussed. These can be summarized as follows: The naturalness in the dialogues and in the narration, the closeness to prose expression, the adaptation of the aruz prosody to the spoken language, the humorous view that dominates the poetry, the sensitivity shown to the inner world of the child.

Keywords: Mehmet Âkif, *Bebek yahut Hakk-ı Karar*, humor, Turkish Poetry, prose story, child, Istanbul Turkish, colloquial language, enjambment, egocentrism, animatism, poetic story.

* Makalenin Geliş ve Kabul Tarihleri: 01.12.2021 - 20.12.2021

** Prof.Dr. (E.), bercilasun@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9500-2142.

Türk edebiyatının kuvvetli kalemlerinden biri olan Mehmet Âkif, yaşadığı devrin bütün meselelerine dikkatini yöneltmiş, çok geniş bir alanda verdiği eserlerle toplumda yankı uyandırmış, üstün ve kabiliyetli bir şairdir. Onun şiirlerinde Türk milletinin 20. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşadığı bütün çalkantılar yer alır. Âkif bu şiirlerle sadece tenkitlerini söylemeyip çözümler de üretmiş, bunları ayrıntılı bir şekilde *Safahat* adını verdiği eserinde ortaya koymuştur. Âkif'in şiirleri sadece bulunduğu yılları değil, geleceği de içine alan bir genişliğe ve derinliğe sahiptir. Dolayısıyla onun işlediği konuların millî olduğu kadar evrensel bir boyuta ulaştığını da söyleyebiliriz.

Mehmet Âkif içinde bulunduğu cemiyetin aksaklıklarını, çarpıklıklarını, bozukluklarını gösterdiği gibi ferdî ve tasavvufî hikâyeler de yazmıştır. Bu yazımızda onun, kızları için yazdığı “Bebek yahut Hakk-ı Karar” adlı manzumesi üzerinde duracağız.

Hikâyenin konusu şöyle: Âkif'in kızları Feride ile Cemile babalarından oyuncak bebek isterler. Şair de o akşam kızlarına birer bebek getirir. Çocuklar çok sevinirler ve bütün gece bebekleriyle oynarlar. Cemile bir müddet bebeğiyle oynamış, sonra uykuya dalmıştır. Feride ise sabaha kadar bebeğini zıplatmış, sonra yorgunlukla uykuya yenik düşmüştür. Feride gündüz bir ara uyanır. Odaya kapanır ve bebeği uyutmaya çalışır. Bebekle konuşurken birden onu dövmeye başlar. Bebek kırılır, ele alınmaz ve oynanmaz bir hale gelir.

Feride bebeğini kırdığı için çok üzgündür. Cemile'nin bebeği ise gözlerinin önünde bütün güzelliği ve cazibesıyla durmaktadır. Feride, oynamak için Cemile'nin bebeğini ister. Cemile vermeye razı olmaz ama babasının ısrarı ile zorla da olsa bebeğini kardeşine ödünç verir. Bu hareket, bir kere daha tekrarlanır. Feride bebeği üçüncü defa istediğinde artık bebeği sahiplenmiştir. Bu defa “bebeğini ver” değil, “bebeğimi ver” ifadesini kullanır. Hikâyeye, kızların çekişmelerini ve ruh hallerini yakından izleyen babalarının tatlı bir esprisiyle sona eriyor.

Hikâyeyi incelemeye geçmeden önce çocukların yaşları üzerinde durmak lazımdır. Şair, kızlarının yaşlarını “Feride'nin yaşı beş yok, Cemile'ninki yedi” mısraıyla belirtmektedir. Bundan sonra da “Şu var ki abla hanım, pek hanım tavırlı idi” diyerek aralarındaki davranış farkına işaret etmektedir. Bu durumda iki kardeşin arasında iki buçuk yıla yakın bir yaş farkı olduğu anlaşılıyor. Bu, bebeklik ve ilk çocukluk dönemi için çok önemli bir farktır. Araştırmacılara göre, erken çocukluk döneminde çocuklar henüz dünyayı ve gerçek hayatı tam olarak kavrayamamakta ve gerçek ile hayali ayırt edememektedirler. Bu yaşlarda çocukların dünyasında benmerkezciliğin ve animizmin hâkim olduğu görülür. Bu dönemde çocuğun canlı ile cansız arasındaki farkı bilmemesi, oyuncaklarıyla konuşması, onun hayal dünyasında yaşadığını gösterir. Bu durum, henüz bu dönemden çıkmamış olan Feride'nin, bebeğine zarar vermesini açıklayacak bir

davranıştır. Feride henüz masal çağındadır. Yani hayal ile gerçeği birbirinden ayıramayacak, canlı ile cansızın farkını bilemeyecek bir yaştadır. O yaştaki çocuk, hareketlerini kontrol edemez ve gösterdiği şiddetin farkında olmaz. Karşısındaki varlığı inciteceğini idrak edemez.

Şair bu durumun farkındadır ve hikâyeyi anlatırken kızların bebeklerine karşı davranışlarını da buna göre anlatır ve bu konuda okuyucunun da dikkatini çekmiş olur. Bu çağı aşmış olan Cemile hikâyede “Şu var ki abla hanım, pek hanım tavırlı idi” diye tasvir edilir. Bunu takip eden mısralarda da şair iki kız çocuğu arasındaki büyük farkı anlatmaya devam eder:

Büyük kız oynadı bir parça, sonradan yattı;
Küçük, sabaha kadar hep bebeğini hoplattı.

Yukarıdaki mısralarda birbirinden çok farklı iki davranış görüyoruz. Birincisi akli eren yetişkin bir insanın göstereceği bir davranıştır. İkincisi ise gerçekleri henüz kavrayamamış olan bir çocuğun davranışdır. Feride, hayal ile gerçeği, canlı ile cansızı ayıramadığı gibi zaman, mekân gibi kavramların da farkında değildir.

Bütün gece uyumayıp bebeğiyle oynayan Feride bir ara yorgun düşer ve uyur. Ertesi gün geç vakit uyanır ve bebeğiyle oynamaya devam eder. Bebeği ninniler söyleyerek uyutmaya çalışır. Muhtemelen, uyuması için kendisine yapılan seremoniyi tekrar eder ve belki de bebeğin durumunun değişmesini, gözlerinin kapanmasını bekler. Fakat oyuncak bebekte hiçbir değişiklik olmaz. Çocuk kızar ve bebeği dövmeye başlar.

Hikâyenin diğer bir özelliği de mizah unsuru taşımasıdır¹. Ana konusu insan olan mizah (gülmece), hayatla sıkı sıkıya bağlantılıdır. Gülmecenin en önemli özelliklerinden biri şaşırtıcı olmasıdır (Öznlü, 1999, s. 31). Mehmet Âkif’in bütün şiirlerinde görülen gülmece öğeleri, çoğunlukla ironi ve sert hiciv boyutlarına varır². O, toplumsal konularda hicvin en sert şekliyle insan davranışlarını eleştirmiş ve insanın zaaflarını gerçekçi bir şekilde ortaya koymaktan çekinmemiştir. Burada ise hikâyeyi hafif bir mizah tonuyla anlattığı görülüyor. Hikâye, şaşırtıcı bir davranışla ve yorumla bitmektedir.

Yukarıda mizahın en önemli unsurlarından birinin, hikâyenin şaşırtıcı olması, sürprizli bir sonla bitmesi olduğu ifade edildi. Biz bu özelliği en çok Ömer Seyfettin’in hikâyelerinde görmekteyiz. Yazarın pek çok hikâyesinde okuyucuyu sarsan çarpıcı ve alışılmadık bir bitiş görünmekte, bu durum hem ilgi çekmekte hem de hikâyenin etkisini arttırmaktadır. Aynı durum “Bebek yahut Hakk-ı Karar” hikâyesinde de görülüyor. Feride bebeği ikinci defa istemiş ve onunla

¹ Türk Dil Kurumu sözlüğünde “Gülmece” terimine şu karşılıklar verilmiştir: “ince alay, mizah, humor, ironi” (*Türkçe Sözlük*, 2005). Biz burada hikâyedeki bakışı tam olarak karşıladığımızı düşündüğümüz için “mizah” terimini kullandık.

² Bu konuda daha fazla bilgi için bakınız: Enginün, 1991.

oynamaya başlamıştır. Âkif, kızlarını ilgiyle seyretmektedir. Feride'nin bu defa çok neşeli olduğunu, bebeği hoplatıp zıplattığını, fakat Cemile bebeğini isteyince küçük kızın bütün neşesinin kaçtığını eğlenceli bir üslupla anlatır. Şair, çocukların iç dünyalarını da tasvir etmektedir. Büyük kızın masum gururunun Feride'yi ezdiğini, bu durumun Feride'ye ağır geldiğini söyler. Bu sırada Feride'nin Cemile'ye yaklaştığını görür ve tekrar bebeği isteyeceğini anlar. Fakat Feride bu defa bebeği sahiplenerek istemiştir. Bunu beklemeyen şair, kızının davranışını, bir adalet anlayışı şeklinde yorumlayarak hikâyeyi bitirir:

Sokuldu bak yine, hiç şüphe yok ki: Yalvaracak,
 Bebeğini ver, diye, lakin ben eylemem ibram.
 Hayır, değil bu eda, bir eda-yı istirham:
 Bebeğimi ver! Demesin mi üçüncüsünde kıza,
 Meğer hukuk da bilirmiş bakın şu saygısıza!...

Hikâyede, kızlarının davranışlarını dikkatle gözleyen ve izleyen Âkif, onların oyunlarını ve çocuk dünyalarını tasvir ve tahlil ederek anlatır ve yorumlar. Onun çocuklara bakışında şefkatli ve ilgili bir baba olduğu hemen anlaşılır. Âkif'in mısralarında çocuk ruhunu tanıyan ve onların iç dünyalarına girebilen, bu dünyayı tasvirleriyle yansıtabilen usta şair tarafı hemen hissedilir. O, çocuk ruhunu tanıyan ve anlayabilen dikkatli ve ilgili bir babadır. Bu hikâyede Âkif'in, basit bir oyuncağın çocuğun iç âleminde uyandırdığı yankıları kavrayan ve çocuk terbiyesinden haberdar olan bilinçli ve şefkatli bir baba tarafını görmüş olmaktadır. Âkif bir bebeğin, bir oyuncağın çocuğun iç dünyasında ne kadar büyük değişiklikler yarattığını görebilen, henüz masal çağında yaşamakta olan ve hayalle gerçeği birbirinden ayıramayan bir çocuğun, gerçeğe karşılaştığı andaki kırılma anını anlayabilen bir yetişkindir. Şairin, aşağıdaki parçada bebeği, Feride'nin bakışıyla ve anlayışıyla tasvir etmesi de bunu gösteriyor:

Kapandı işte gözün... Oh, şimdi artık yat,
 Bebek ne yaptı bilinmez ki, sonradan, pat pat,
 Dayak sadaları aks eylemiş öbür odaya,
 Güzel güzel uyumuş olsa kız da döğmez ya

Yukarıdaki alıntıda ikinci ve dördüncü mısralarda Âkif, ironiye başvurmuş ve Feride'nin bakışı ve anlayışı ile olayı hikâye etmiştir. Bu mısralarda bebeğin canlı bir varlık olarak ele alındığı görülüyor. Böylece şair, Feride ile empati kurmuş oluyor. Mehmet Âkif bu mısralarla Feride'nin iç dünyasını ve bakış tarzını yansıtıyor. Oyuncak bebeği, sanki canlı bir varlık gibi, yaramazlık ettiğini düşünerek suçlamaya ve cezalandırmaya çalışıyor. Bu tasvir, aynı zamanda hikâyedeki mizah unsurunu da arttırmış oluyor.

Üzerinde durmak istediğimiz bir başka nokta, hikâyenin başlığında kullanılan "Hakk-ı Karar" terimidir. Bu kavramın hukuk ve adaletle ilgili olduğu, hikâyenin

son mısraında “hukuk” kelimesiyle ifade edilmiştir. “Hakk-ı Karar” Ertuğrul Düzdağ tarafından şöyle açıklanıyor: “Hakk-ı karar bir fıkıh terimi olup ‘Devamlı ve nizasız tasarrufun, başkasının malı üzerinde tevlid ettiği hak’ demektir.” (1987, s. 123).

Safahat’ın yeni bir baskısını yayınlamış olan Salim Çonoğlu ise kitabının arkasına bir “Kavramlar ve İsimler Sözlüğü” koymuştur. Burada *Safahat*’ta geçen çeşitli kavramlar ve özel isimler hakkında gerekli bilgiler bulunmaktadır. Bunlar Salim Çonoğlu tarafından hazırlanmayıp, çeşitli bilimsel yayınlardan aktarılmış bilgilerden ve açıklamalardan ibarettir³. Bu bölümde alıntılar tırnak içinde verilmiş ve her birinin kaynağı gösterilmiştir. Burada “Hakk-ı Karar” maddesi şöyle açıklanmaktadır: “Hakk-ı Karar: “Bu günkü zaman aşımı müessesesine tekabül eden bir müessesedir. Bir kimsenin, bir başkasının tasarrufunda bulunan, miri araziye, 10 sene nizasız ve fasılasız ziraat etmesi ile o arazinin istifade hakkını elde etmesidir” (2021, s. 708). Yani bir şeyi belirli bir süre kullanan kişi, hukukî olarak o mülkte hak iddia edebilir. Âkif, küçük kızının bebeği üçüncü defasında sahiplenerek istemesini, bu kanundan ileri gelen bir hakmış gibi göstermek suretiyle mizahi bir yorum yapmış olmaktadır.

Feride, yaşadığı dünyanın bütün gerçeklerini henüz idrak edememiş, gerçekte hayal arasında yaşamakta olan bir yaştadır. Tabiatıyla bu yaştaki çocukların gerçeklerle yüz yüze geldiği zaman yaşadıkları kırılmalığa sahiptir. Fakat bu yaştaki çocukların önemli bir savunma mekanizması da vardır. O da, yaşadığı mağlubiyeti, hayaliyle hemen telafi etmesidir. Feride, bebeği sahiplenmek suretiyle bu mağlubiyetten hemen kurtulmuştur. Çünkü bebeği iki kere ödünç alarak oynaması, ona göre artık bebeği sahiplenmesi için yeterli bir sebeptir. Nitekim bunun, gerçek hayatta karşılığı da bulunmaktadır. Bu sahiplenme de, hukukta “Hakk-ı Karar” terimiyle ifade edilmiştir. Bu olay, aynı zamanda çocuklarda mülkiyet duygusunun ve sahiplenme arzusunun ne kadar kuvvetli olduğunu da gösteren bir örnektir. Bu durum, insanın yapısındaki mülkiyet duygusunun ve sahiplenme arzusunun ne kadar kuvvetli olduğunu göstermesi bakımından da dikkat çekicidir.

Âkif kuvvetli bir sanatkârdır. Bütün şiirlerinde hem okuyucuları hem de kahramanları ile kendisi arasında yakın, sıkı ve tesirli bağlar kurmasını bilmiştir. Şiirde mükemmel bir ifadeyi yakalayabilmek için nazım tekniğinin bütün unsurlarını kullanır. Bunlar arasında en önemlisi diyaloglarda konuşma üslubunu yakalayabilmektir. Âkif’in şiirlerinin can alıcı noktası, çoğunlukla hikâyelerindeki kahramanları arasında kurduğu bu diyaloglar olmuştur. O pek çok defa, söylemek istediği asıl şeyleri diyaloglar vasıtasıyla ortaya koyar. Bu

³ Kitapta, bu açıklamanın alındığı yer şöyle belirtiliyor: Halil Cin, “Osmanlı Toprak Hukukunda Miri Arazinin Hukuk Rejimi ve Bu Arazinin TMK. Karşısındaki Durumu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 22-23, Sayı 1-4, s. 761.

diyaloglarda dikkat ettiği unsurlar nazım tekniği ve konuşma dilidir. Şiirlerini kaleme alırken nazım tekniğinin ve konuşma dilinin bütün imkânlarından faydalanır. Nazımın tesir gücünden faydalanarak konuşulan dili aruza uydurduğu, tabii ve kusursuz bir ifade tarzına ulaştığı görülür. İstanbul Türkçesini esas alır ve şiirlerinde İstanbul Türkçesinin konuşma dilini mükemmel bir şekilde yansıtır. Bu durum “Bebek yahut Hakk-ı Karar” hikâyesinde de görülüyor. Aşağıdaki örneklerde “bebek” kelimesinin metinde geçen çeşitli mısralar içindeki kullanımına bir bakalım:

Küçük sabaha kadar hep bebeğini hoplattı.
 Bebeğ uyutmak için evde üç saat kapanır.
 -Bilir miyim, ona sor... Kız, getir bebeğini hadi!
 -Bebeğini ver, acıcık oynayım, kuzum abla.
 -Verir miyim sana ben hiç bebeğmi... Yağma mı var?
 Feride'nin yüzü gülmüştü, baktım, iyden iyi.
 -Bebeğini ver yine olmaz mı? Oynayım.
 -Olmaz!...
 “Bebeğini ver” diye, lakin ben eylemem ibram.
 “Bebeğmi ver!” Demesin mi üçüncüsünde kıza?

Yukarıdaki mısralar, hikâyenin farklı yerlerinden alınmış örneklerdir. Burada iki kelime dikkatimizi çekiyor. Bunlar “bebek” ve “iyi” kelimeleridir. Bu kelimelerde konuşma üslubu kullanılmış ve orta hece düşürülmüş ve bu şekilde aruza uydurulmuştur. “Bebeğmi, bebeğini, bebeğ, iyden” gibi.

Bugüne kadar *Safahat*'ın pek çok yayını yapılmıştır. Biz bunlar arasından seçtiğimiz üç nüshayı bu bakımdan karşılaştırdık ve yukarıda verdiğimiz mısraların yazılışlarını tespit ettik. Hikâyede “bebek” kelimesinin nasıl kullanıldığı ve nasıl yazılması gerektiğini belirtmeden önce üç nüshadaki yazılışları göstermek istiyoruz:

Ömer Rıza Doğrul, 1955

Küçük sabaha kadar hep bebeğini hoplattı. (s. 148).
 Bebek uyutmak için evde üç saat kapanır. (s. 148).
 -Bilir miyim, ona sor... Kız getir bebeğini hadi. (s. 149).
 -Bebeğini ver, acıcık oynayım kuzum abla. (s. 149).
 Verir miyim sana ben hiç bebeyimi, yağma mı var? (s. 149).
 Feride'nin yüzü gülmüştü, baktım, iyden iyi. (s. 150).
 -Bebeğini ver yine olmaz mı? Oynayım.
 -Olmaz! (s. 150)
 “Bebeğini ver” diye, lakin ben eylemem ibram. (s. 150).
 “Bebeğimi ver!” demesin mi üçüncüsünde kıza? (s. 150).

Ertuğrul Düzdağ, 1987

- Küçük sabaha kadar hep bebeğini hoplattı. (s. 123).
 Bebeği uyutmak için evde üç saat kapanır. (s. 123).
 -Bilir miyim, ona sor... Kız, getir bebeğini hadi! (s. 124)
 -Bebeğini ver, acıcıkoyunayım, kuzum abla. (s. 124)
 -Verir miyim sana ben hiç bebeğimi... yağma mı var? (s. 125)
 Feride'nin yüzü gülmüştü, baktım, iyiden iyi. (s. 125).
 -Bebeğini ver yine olmaz mı? Oynayım.
 -Olmaz!... (s. 125).
 "Bebeğini ver" diye, lakin ben eylemem ibram. (s. 126).
 "Bebeğimi ver!" Demesin mi üçüncüsünde kıza? (s. 126)

Salim Çonoğlu, 2021

- Küçük, sabaha kadar hep bebeğini hoplattı. (s. 228).
 Bebeği uyutmak için evde üç saat kapanır. (s. 228).
 -Bilir miyim, ona sor... Kız, getir bebeğini hadi! (s. 229).
 -Bebeğini ver, acıcıkoyunayım, kuzum abla... (s. 229).
 -Verir miyim sana ben hiç bebeğimi, yağma mı var? (s. 229).
 Feride'nin yüzü gülmüştü, baktım, iyiden iyi. (s. 230).
 -Bebeğini ver yine olmaz mı? Oynayım.
 -Olmaz!... (s. 230).
 "Bebeğimi ver" diye, lakin ben eylemem ibram. (s. 231).
 "Bebeğimi ver" demesin mi üçüncüsünde kıza. (s. 231).

Ömer Rıza Doğrul'un aruz ahengini ve konuşma dilini hesaba katmadan hareket ettiği ve yazı diline bağlı kaldığı görülüyor.⁴ *Safahat*'ı edisyon kritik yaparak yayınlayan Ertuğrul Düzdağ, konuşma diline ve aruzun ahengine dikkat ederek metni kaleme almış ve dipnotlar vasıtasıyla açıklamalarda bulunmuştur. Kitapta 123. sayfadaki "Bebeği uyutmak için evde üç saat kapanır" mısrasında "bebeği" kelimesi yazıya uygun olarak yazılmış, sayfanın altında şu dipnot düşülmüştür: "Vezin icabı bebeğ okunacak. Metinde gelecek olan bebeğini, acıcık gibi çocuk telaffuzu ile olan kelimeler, şiirin aslında da öyle yazılmıştır". Bu dipnotta dikkat edilmesi gereken iki nokta bulunmaktadır. Birincisi "bebeği" kelimesinin vezin dolayısıyla "bebeğ" diye okunması gerektiğidir (Bu suretle kelimenin son

⁴ Mehmet Âkif'in damadı olan Ömer Rıza Doğrul, *Safahat*'ı ilk olarak yayınlayan ve bu eseri topluma kazandıran bir yazardır. Kitap üzerinde bilimsel ve ayrıntılı çalışmaların başlamasından önce, uzun yıllar Ömer Rıza Doğrul'un yayınladığı nüsha kullanılmış, toplum *Safahat* adlı eseri bu nüsha vasıtasıyla tanımış ve öğrenmiştir. Dolayısıyla bu nüshanın faydası inkâr edilemez. Bu gibi eserlerin ilk nüshalarının bazı eksikliklerinin olması kaçınılmazdır.

hecesini düşürmüş oluyoruz). İkinci nokta, metindeki “bebeğni, acıcık” gibi kelimelerin görüldüğü gibi okunması gerektiği, metnin aslında da böyle yazılmış olduğunun belirtilmesidir. Yani Âkif burada hem çocuk telaffuzuna, hem de konuşma dilinin bütün özelliklerine dikkat etmekte ve bu inceliklere sadık kalarak şiirlerini düzenlemektedir. Salim Çonoğlu nüshasında ise diyaloglarda hece düşürülmüş, anlatımlarda yazı diline sadık kalmıştır. Bu durumda anlatımlarda mısra da bir hece fazla olmaktadır. Bunların da aruz kalıbına göre, yani hece düşürülerek yazılması lazımdır.

Mehmet Âkif’in şiirlerinde konuşma dilinin ve nesir üslubunun hâkimiyeti görülüyor. Nesir ifadesi Türk şiirine Tefik Fikret’le girmiş, daha sonra Mehmet Âkif, Yahya Kemal gibi usta şairlerle genişlemiş ve tabii bir kullanıma ulaşmıştır. Eski manzum ifadenin ahengini beğenmeyen ve monoton bulan Tefik Fikret, şiirin sentaksı üzerinde düşünmüş ve yeni bir ifade tarzı aramıştır.⁵ Fikret’in bu çalışmaları daha sonraki şairlere tesir eder. Mehmet Emin, Mehmet Âkif ve Yahya Kemal’in şiirlerinde kullanılan nesir ifadesi daha tabii ve işlek bir hal alır. Mehmet Âkif “Meyhane”, “Mahalle Kahvesi” ve daha pek çok şiirinde günlük konuşma dilini kullanarak kusursuz bir aruz ifadesi yaratır. Aynı şekilde Yahya Kemal’in de şiirlerinde, hem nazma hem nesre uyan ahenkli söyleyişler görülür. Bütün bu söyleyişler, Türk şiirine anjanbman adı ile karşılanan yeni bir terim kazandırmıştır.⁶ Bu çalışmalar ve verilen örneklerle Türk şiiri daha tabii ve ahenkli bir söyleyişe ulaşır. Böylece Türk şiirinde, İstanbul Türkçesinin konuşma dilini esas alan ve estetik bir ifade tarzını yakalamış, mükemmelliğe ulaşmış bir söyleyiş tarzı ortaya çıkar (Ercilasun, 2014, ss. 435-436).

Meşrutiyet döneminde sadece şairler değil yazarlar da Türk dilinin incelikleri üzerinde durmuşlar, Türk dilinin gelişmesi, zenginleşmesi, tabii olması ve estetik bir hal alması hususunda düşüncelerini belirtmişlerdir. Bu konuda en çok çalışanlardan biri olan Ömer Seyfettin, kaleme aldığı yazılarıyla, devrinde büyük yankılar uyandırmış ve Türk dilinin gelişmesine katkıları olmuş bir yazardır.⁷

Safahat’ı “manzum bir romana” benzeten Mehmet Kaplan, Âkif’in, manzumelerinde “gürültülü, boğucu ve alelaide hayatın içine” girdiğini ve yaşanan bütün olayları bütün gerçekliğiyle yansıttığını belirtiyor (Kaplan, 2003, s. 174). Manzumelerinde göze hitap eden geniş ve canlı tablolar çizmiş, tiyatro

⁵ Nazmın ahengi üzerinde uzun uzun düşünen Tefik Fikret, yazılarında bu konudaki görüşlerini örnekler vererek ortaya koymuştur. Bk. Tefik Fikret, 2000.

⁶ “Anjanbman, şiirde cümlelerin bir mısra veya beyitte bitmeyip diğer mısra, beyit ve bendlere kaymasıdır. Edebiyatımıza Fransız şiirinden geçti. Ara Nesil şairleri arasında görülürse de asıl Servet-i Fünun devresinde yaygınlık kazanmıştır. Nazmı nesre yaklaştıran önemli bir üslup özelliği ve bir ahenk vasıtasıdır.” (Tekin, 1995, s. 45).

⁷ Ömer Seyfettin “az okumuş, az münevver” kadınların yazı dilinin tesirinde kalmadıklarını ve “altın gibi bir Türkçe” konuştuklarını söylüyor. Bu konuda daha fazla bilgi için bk. Ercilasun, 2021; Ömer Seyfettin, 2021.

ve filme has hareketli sahneler yaratmıştır. Onun şiirlerinde hareketlilik ve müşahhaslık en önemli vasıflar olarak görünmektedir (Kaplan, 1994, ss. 203-205). Âkif'in bu tavrında Anadolu'da, Rumeli'de ve Arabistan'da uzun süren çeşitli görevlerin de büyük tesiri olduğu şüphesizdir (Çonoğlu, 2021, s. 15). Bütün bu özellikler “Bebek yahut Hakk-ı Karar” manzumesinde de görülmektedir. Burada da Âkif realist bir bakışla dış dünyaya bakmış, gözlemlerini keskin bir dikkatle bütün ayrıntılarıyla tasvir etmiştir.

Sonuç

“Bebek yahut Hakk-ı Karar” hikâyesi Âkif'in pek çok manzumesinden farklı bir karaktere sahiptir. Bu hikâyenin farklılığı, Âkif'in diğer pek çok manzumesinde olduğu gibi sosyal bir içerik taşımamasıdır. Burada şair, kendi kızlarının hayatından bir kesit almış ve onu anlatmıştır. Âkif pek çok şiirinde toplumcu ve halkçı olarak karşımıza çıkan ve halkı uyandırmak misyonunu kendi kendine yüklenmiş olan bir şairdir. Cemiyet meselelerinde çok hassas olan ve ahlaki değerler için daima mücadele eden Âkif, toplumdaki eksiklikleri, bozuklukları gören, gösteren ve düzelmesi için çözümler üreten bir aydın olarak Türk edebiyatında ve Türk kültürü içinde yer almış bir insandır. O, keskin dikkatini ve kabiliyetini yalnız toplumsal meselelere değil, hayatın diğer taraflarına da yöneltmiş, şiirde ustalığa ve mükemmelliğe ulaşmış bir Türk aydınıdır. Toplumun bütün problemlerini kendi dertleriymiş gibi kabul eden ve onlarla hüznlenen şair, aynı zamanda Türk edebiyatının en güzel millî manzumelerini de meydana getirmiştir. Onun destani bir tonla kaleme aldığı “İstiklal Marşı” ve “Çanakkale Şehitleri”, bu konuda göstereceğimiz en mükemmel örneklerdir.

Âkif ferdi meseleleri de aynı dikkatle ele almış, kendi ailesine olan yaklaşımında da diğer meselelere gösterdiği hassasiyetle davranmıştır. “Bebek yahut Hakk-ı Karar” hikâyesinde duyarlı bir aile reisi, çocuk terbiyesinden anlayan ve çocukların dünyasına girebilen şefkatli bir baba olarak görülmektedir. Bu bakış şairin, hayatın içinde olan hiçbir meseleye kayıtsız kalmadığını, her zaman aktif bir tavır içinde olduğunu ve çözümler ürettiğini gösterir. Âkif'in “Bebek” manzumesindeki “duyarlı, ilgili ve şefkatli bir baba” görünümü, “Küfe”, “Seyfi Baba” gibi manzumelerinde sosyal bir hüviyet kazanır. Ferdietten sosyal hayata yönelen şair bu hikâyelerinde, toplumda olan eksiklikleri ve kusurları görmüş ve göstermiştir. Buna, “Bebek” hikâyesinde kullandığı “hakk-ı karar” kavramıyla hikâyeye toplumsal bir boyut katmış olduğunu da ilave edebiliriz. Hikâyenin bir başka özelliği hatıra üslubu ile kaleme alınmış olmasıdır.

Tanzimat'tan itibaren Avrupa'dan gelen tesirlerle Batılılaşmaya başlayan ve çağın bütün yeni türlerini tanıyan, örnekler veren Türk edebiyatı, özellikle Servet-i Fünun döneminde yepyeni, çağdaş ve modern bir döneme girer. Servet-i Fünun döneminde şiir, roman ve hikâye gibi edebiyatın belli başlı türlerinde yeni ve orijinal eserler vücuda getiren Servet-i Fünun edebiyatçıları, dilde ve kültürde

saplandıkları bütün hatalarına rağmen, daha sonraki yıllarda meydana gelen edebiyatı büyük ölçüde etkilemişler, hatta bir anlamda ona yön vermişlerdir. (Servet-i Fünuncuların dilde gösterdikleri hatalar, yanlış bir dil anlayışına sahip olmaları, eserlerinde Arapça ve Farsça kelimelere fazla yer vererek Türkçenin tabiiğinden uzaklaşmalarıdır. Kültürdeki yanlışlıkları ise halk kültürünü tanımamaları ve değer vermemeleri, Türk kültüründeki genişliği ve derinliği kavrayamamalarıdır). Böylece Türk edebiyatı, Servet-i Fünuncuların tesirleri doğrultusunda, üstelik onların yaptıkları hataları da düzelterek ilerlemiş, olgun ve üstün eserler meydana getirmiştir. Bunlar arasında özellikle Türk şiiri, Mehmet Âkif, Yahya Kemal gibi usta şairlerle estetik seviyesi üstün mükemmel örnekler yaratabilmiştir. Bu çalışmalar, Türk edebiyatının bütün türlerini etkilemiş, şiirden romana kadar her türde ve her seviyede eserler verilmiş ve bu durum kesintisiz olarak günümüze kadar gelmiştir. Böylece Türk edebiyatı, yazılan eserler yönünden zenginleşmiş ve gelecek yıllara doğru uzanan bir devamlılık kazanmıştır. “Bebek yahut Hakk-ı Karar” adlı şiiriyle ele aldığımız Mehmet Âkif Ersoy, Türk edebiyatının zenginleşmesini ve sürekliliğini sağlayan önemli isimlerden biridir.

Kaynakça

- Çonoğlu, S. (2021). Mehmet Âkif Ersoy. S. Çonoğlu (Haz.), *Safahat*. İstanbul: Ötügen Yay.
- Enginün, İ. (1991). Mehmet Âkif'te İroni. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Ercilasun, A. B. (2021). Safahat'ta İstanbul Türkçesini Aramak. E. Onuş (Haz.), *Prof. Dr. Oğuz Karakartal Armağanı*. İstanbul: Hiperyayın.
- Ercilasun, B. (2014). Yahya Kemal ve İstanbul Türkçesi. *Türk Şiiri Üzerine*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Ersoy, M. A. (1955). Bebek yahut Hakk-ı Karar. Ö. R. Doğrul (Haz.), *Safahat*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Ersoy, M. A. (1987). Bebek yahut Hakk-ı Karar. E. Düzdağ (Haz.), *Safahat, Edisyon Kritik*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yay.
- Ersoy, M. A. (2021). Bebek yahut Hakk-ı Karar. S. Çonoğlu (Haz.), *Safahat*. İstanbul: Ötügen Yay.
- Kaplan, M. (1994). Çanakkale Savaşı. *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 2*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Kaplan, M. (2003). Süleymaniye Kürsüsünden Bir Parça. *Şiir Tahlilleri 1*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Ömer Seyfettin (2021). İstanbul Türkçesi Hangisidir? 1. H. Argunşah (Haz.), *Ömer Seyfettin Makaleler*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Özünlü, Ü. (1999). *Gülmecenin Dilleri*. Ankara: Doruk Yay.
- Tekin, A. (1995). *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*. İstanbul: Ötügen Yay.
- Tevfik Fikret (2000). Müstezadlarımız. İ. Parlatır (Haz.), *Tevfik Fikret-Dil ve Edebiyat Yazıları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Türkçe Sözlük*. (2005). Ankara: TDK.